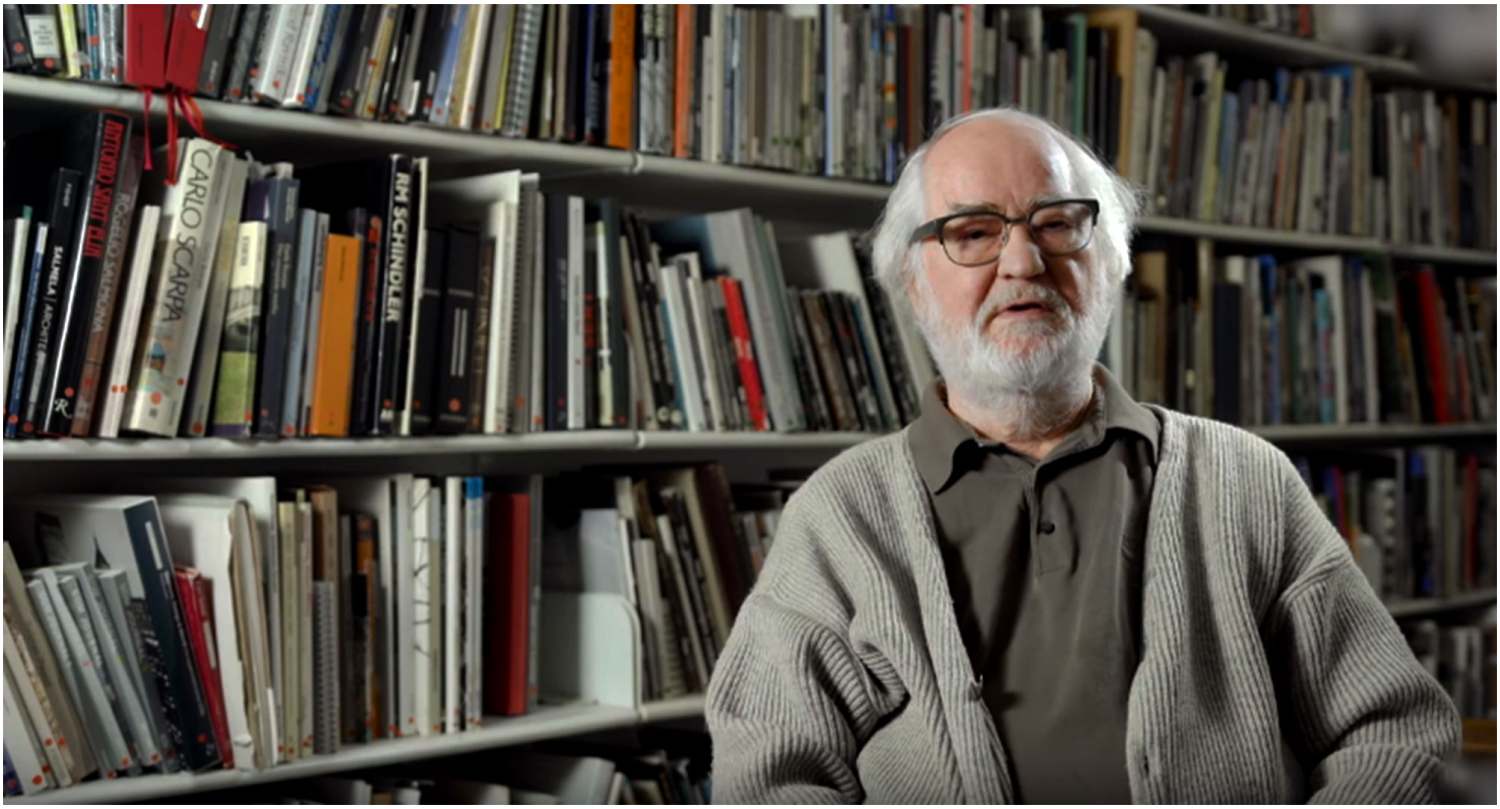
Archetype

Εισαγωγή στη γραπτή ανθεκτική αρχιτεκτονική του Juhani Pallasmaa

Νίκος Καλογήρου - 28/12/2018

Το κείμενο αυτό γράφτηκε για την παρουσίαση του Φινλανδού αρχιτέκτονα Juhani Pallasmaa με αφορμή τη διάλεξή του με θέμα: «Twelve Themes in my Design Work – Interplay of Thought and Form», που πραγματοποίησε στη Θεσσαλονίκη, στο Κεντρικό Αμφιθέατρο Π. Πανα

Νίκος Καλογήρου Καθηγητής αρχιτεκτονικού και αστικού σχεδιασμού, Τμήμα Αρχιτεκτόνων της Πολυτεχνικής Σχολής του Α.Π.Θ.

Το κείμενο αυτό γράφτηκε για την παρουσίαση του Φινλανδού αρχιτέκτονα Juhani Pallasmaa με αφορμή τη διάλεξή του με θέμα: «Twelve Themes in my Design Work – Interplay of Thought and Form», που πραγματοποίησε στη Θεσσαλονίκη, στο Κεντρικό Αμφιθέατρο Π. Παναγιωτόπουλος της Πολυτεχνικής Σχολής του Α.Π.Θ., την Πέμπτη 22 Νοεμβρίου 2018. Την εκδήλωση διοργάνωσε το Τμήμα Αρχιτεκτόνων της

Πολυτεχνικής Σχολής του Α.Π.Θ.

Πρώτη δημοσίευση: paralaximag.gr (21-11-2018)

Ο Γιούχανι Πάλασμα είναι ένας από τους κορυφαίους αρχιτέκτονες της Φινλανδίας και της παγκόσμιας σκηνής. Η ιδιοτυπία της προσέγγισής του πηγάζει από την ισόρροπη συμβολή του στα συνήθως ασύμβατα πεδία της πρακτικής, του φιλοσοφικού στοχασμού και της πανεπιστημιακής διδαχής της αρχιτεκτονικής. Αυτές τις αλληλένδετες και αξεχώριστες διαστάσεις του αρχιτεκτονικού γίγνεσθαι αντιμετωπίζει ο Πάλασμα ως συστατικά στοιχεία μιας ολότητας, μιας βιωματικής εμπειρίας, προβάλλοντας τον κυρίαρχο ρόλο της σωματικής εμπειρίας στην αρχιτεκτονική παραγωγή.

Εκτιμώ ότι δεν χρειάζονται ιδιαίτερες εισαγωγές στον κόσμο του Γιούχανι Πάλασμα στο περιβάλλον ενός σχολείου αρχιτεκτονικής ενταγμένο στο Αριστοτέλειο Πανεπιστήμιο, το οποίο απέδιδε πάντα ιδιαίτερη έμφαση στις ανθρωπιστικές διαστάσεις του σχεδιασμού και της γνώσης για τον κόσμο που μας περιβάλλει.

Για τους φοιτητές μας, τους νεότερους συναδέλφους και το ευρύτερο κοινό, θέλω απλά να κάνω μερικές επισημάνσεις για την προσέγγισή του. Προέρχεται από ένα, εκ πρώτης όψεως, αντιδιαμετρικό με το δικό μας ιστορικό - γεωγραφικό - πολιτισμικό περιβάλλον που βρίσκεται στους αντίποδες του μακρινού ευρωπαϊκού βορρά, στην αραιοκατοικημένη και αραιοδομημένη Φινλανδία. Οι Φινλανδοί χρησιμοποιούν τη λέξη σίσου (sisu) για να εκφράσουν τον εθνικό τους χαρακτήρα που μπορεί να αποδοθεί με τις έννοιες της γενναιότητας, του θάρρους ή της ανθεκτικότητας. Ο τελευταίος όρος πρόσφατα υιοθετήθηκε από την κοινότητα των αρχιτεκτόνων και των πολεοδόμων. Στο πλαίσιο αυτό ο Πάλασμα, ως πολίτης του κόσμου, συνδύασε την περιβαλλοντική και ενταγμένη στον τόπο πραγματιστική αρχιτεκτονική προσέγγιση, αναγνωρίζοντας τη συμβολή όλων των αισθήσεων. Στη δεύτερη και ώριμη φάση του έργου του κυριαρχεί η φαινομενολογική αντιληπτική προσέγγιση, με έμμεσες αναφορές στο έργο των Χάϊντεγκερ, Μερλό Ποντύ, Βιτγκενστάϊν και Σαρτρ.

Η συνδυαστική άρθρωση αυτών των παραμέτρων δημιουργεί μια ευπρόσδεκτη πολυφωνία, καθώς οδηγεί σε σχεδιαστικούς και νοητικούς χειρισμούς που προκύπτουν από μιαν αίσθηση ύπαρξης και αυτογνωσίας. Η προσέγγιση του Πάλασμα αμφισβητεί τη μονομερή έμφαση στο οπτικό στοιχείο της αρχιτεκτονικής που κυριαρχεί για πολλούς αιώνες από την Αναγέννηση και μονοπωλεί δυστυχώς τη σημερινή διεθνή σκηνή, με την αποκλειστική σχεδόν χρήση της οθόνης και της εικονικής πραγματικότητας. Αυτή η κατάχρηση της ψηφιακής προσέγγισης ενθαρρύνει την αποσύνδεση του νοητικού και σωματικού στοιχείου, και απειλεί να υποβαθμίσει την αξεχώριστη ενότητα νου και σώματος.

Έδωσα τον τίτλο «η γραπτή ανθεκτική αρχιτεκτονική του Γιούχανι Πάλασμα» σε αυτή τη συνοπτική εισαγωγή στη διάλεξη που γίνεται στο Α.Π.Θ., παρά το γεγονός ότι αυτή αναφέρεται σε δώδεκα θέματα της συνθετικής διεργασίας και στη διάδραση μεταξύ σκέψης και μορφής. Το συνθετικό έργο του Πάλασμα προκύπτει από μια διαγώνια κίνηση μεταξύ των κλιμάκων, εμπεριέχοντας θέματα αστικού σχεδιασμού –όπως είναι η μελέτη μιας ολοκληρωμένης οικοδομικής νησίδας στο Ελσίνκι– έως το design ενός χρυσού μεταλλίου που έγινε προς τιμήν του ύμνου για τη Φινλανδία, τον οποίο συνέθεσε ο επίσης κορυφαίος δημιουργός της χώρας Σιμπέλιους. Ακόμη περιλαμβάνει και τον σχεδιασμό ενός νέου αρώματος για μια μεγάλη πολυεθνική εταιρεία. Στη χρονική τους διάσταση, τα έργα του ξεκίνησαν από τις πρώτες του υλοποιήσεις μιας σειράς τυποποιημένων κελυφών του moduli 255 ενταγμένων μέσα στο μοναδικό φυσικό περιβάλλον, έχοντας μια αναπάντεχη συγγένεια με τον ιαπωνικό μινιμαλισμό και το έργο του δικού μας Πικιώνη. Από αυτήν την αφετηρία ως την πιο πρόσφατη υλοποίηση ενός μεγάλου κελύφους για συναυλίες στο Ροβανιέμι, έχει διανυθεί μια μεγάλη διαδρομή με σημαντικές εξελίξεις, αλλά και αξιοσημείωτη συνέχεια και συνέπεια.

Η ομιλία για τα δώδεκα συνθετικά θέματα σχετίζεται με μια πρόσφατη έκθεση που είχε τίτλο «Μελέτες για τη σιωπή». Έχοντας ο ίδιος προσδώσει έμφαση στη γραπτή αρχιτεκτονική, με περισσότερα από 60 βιβλία, 400 σημαντικές δημοσιεύσεις που παρουσιάστηκαν σε 30 γλώσσες, δικαιωματικά θεωρεί τον λόγο ως ισότιμο εργαλείο σύνθεσης. Μέσα από το πλούσιο συγγραφικό έργο του, αναφέρω δύο βιβλία που εκτίμησα ως αναγνώστης και τα συνιστώ στους φοιτητές και συναδέλφους:

- Τα μάτια του δέρματος, με την έμμεση σουρεαλιστική αναφορά του τίτλου, που επισημαίνει την απτή διάσταση της χωρικής εμπειρίας.
- Το σκεπτόμενο χέρι, με τη μοναδική ανάδειξη των θαυματουργών και μοναδικών ιδιοτήτων που έχει το χέρι του ανθρώπου, ως εργαλείο διαμεσολάβησης για τη δημιουργία μιας υπαρξιστικής και σωματικής αρχιτεκτονικής εμπειρίας.

Η αξιοποίηση του λόγου και της συγγραφής, κατέχουν εξέχουσα θέση στην αρχιτεκτονική δράση του. Όπως χαρακτηριστικά αναφέρει: «το γράφειν απλά αντικατέστησε το σχεδιάζειν ως εργαλείο σκέψης, ενώ και στις δύο περιπτώσεις έχω την αίσθηση ότι πράττω αντίστοιχα αρχιτεκτονική των λέξεων και των μορφών». Στην περίπτωση του Πάλασμα, η γραφή, κατ' αναλογία με το σχεδιαστικό σκαρίφημα, παραμένει αυθόρμητη, χωρίς προκαθορισμένο πρόγραμμα ή έκβαση. Έτσι, το συνθετικό τελικό προϊόν προκύπτει αβίαστα και χαλαρά, ως δώρο της έμπνευσης μαζί με την έλλογη ατομική πρόθεση.

Τα δώδεκα θέματα της συνθετικής διεργασίας στα οποία αναφέρεται η διάλεξή του στο Α.Π.Θ., προκύπτουν από κοινά πρωταρχικά στοιχεία που ανασυνδυάζονται ενώ παραμένουν ρευστά και μετασχηματίζονται καθώς συνιστούν προφανείς μορφολογικές δεσμεύσεις. Πηγάζουν, όπως συχνά ο ίδιος επισημαίνει, από προσωπικές εμπειρίες που ανάγονται στα πρώιμα παιδικά βιώματα.

Η προσέγγιση περιλαμβάνει δώδεκα επιλεγμένες θεματικές περιοχές, οι οποίες ενδεικτικά τιτλοφορούνται ως εξής: η συνεχής γραμμή - η διάτρηση - ο κύκλος - το τόξο - ο σύνδεσμος - η αφή - η ύλη και το χρώμα - η κλίμακα - το φως - το τοπίο - η σκάλα - ο κίονας - ο χρόνος. Αυτό που χαρακτηρίζει τα θέματά του δεν είναι τόσο τα αισθητικά κίνητρα ή οι προεικόνες, αλλά το γεγονός ότι πηγάζουν από τη βαθύτερη ανάκτηση της εμπειρικής και υπαρξιακής μνήμης. Ωστόσο, σε τελική ανάλυση, οι σχεδιασμοί του Πάλασμα προκύπτουν από μια προσωπική θεώρηση της παγκοσμιότητας της αρχιτεκτονικής, με όλες τις ατέρμονες μυστικιστικές συνιστώσες της.